

พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง : การเมืองไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416

นางสาวสุพรรณิ เพ็งแสงทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-724-1

008955

118006759

**Kings, Princes and Nobles : Thai Politics
during 1782-1873 of the Bangkok Period**

Miss Supanee Pongsangtong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1985

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง : การเมืองไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416
โดย นางสาวสุพรรณดี เท็งแสงทอง
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มนัวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาโท

Silpa
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประภัสร์ บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

Sy
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระษา)

Jen
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ปิยนาด บุญนาค)

สมใจ
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมใจ ไพโรจน์ธีรรัชต์)

Ca
..... กรรมการ
(อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง : การเมืองไทย สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416

ชื่อนิสิต นางสาวสุพรรณิ เพ็งแสงทอง
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ฉลอม สุนทราวาณิชย์
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2527

บทคัดย่อ

ความพยายามที่จะสร้างเสถียรภาพทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งของพระมหากษัตริย์รัตนโกสินทร์ ก็คือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง อันได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง เพื่อลดความขัดแย้งทางการเมืองอันสืบเนื่องมาจากปัญหาการสืบราชสมบัติ ซึ่งไม่มีกฎเกณฑ์การสืบราชสมบัติที่แน่นอน

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองที่มีผลโดยตรงต่อการเมืองการปกครองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ โดยจะพิจารณาถึง ลักษณะการเมืองไทยสมัยก่อนหน้านั้นที่มีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างสูงในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง อันเป็นประสบการณ์สำคัญต่อการกำเนิดนโยบายทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ราชวงศ์จักรีในระยะแรก เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของความสัมพันธ์ทางสังคมภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง ที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันในทาง เศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างใกล้ชิดและผลกระทบของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองต่อการเมืองไทยสมัยรัตนโกสินทร์

ผลของการศึกษาพบว่า ภายหลังจากแย่งชิงราชสมบัติในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองปลายอยุธยา และการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 นั้น ได้เกิดการรวมตัวของขุนนางส่วนกลางที่มีความพยายามจะสถาปนารัฐแบบอยุธยาขึ้นมาใหม่ โดยมีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นผู้นำพระองค์แรกแต่ก็ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้สถาปนาราชวงศ์จักรี

ขึ้นมาได้สำเร็จภายใต้ความสัมพันธ์ในลักษณะ เครือญาติและอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในกลุ่มชนนาง
ส่วนกลางปลายสมัยอยุธยา

ความสัมพันธ์ในลักษณะ เครือญาติและอุปถัมภ์ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง ได้รับการ
เน้นเป็นอย่างมากในสมัยรัตนโกสินทร์ ให้ความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นและกว้างขวาง
ยิ่งขึ้น ภัยการฉ้อฉลสายความสัมพันธ์อัน เคร่งครัดของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อพระบรมวง
ศานุวงศ์และขุนนาง ในส่วนความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างพระมหากษัตริย์กับ พระ
บรมวงศานุวงศ์ ไม่ได้เน้นฐานะชาติกำเนิดที่แตกต่างกันทางสายพระราชมารดาของพระ
บรมวงศานุวงศ์เป็นสำคัญ อันมีผลต่อลักษณะ เปิดกว้างในสิทธิการสืบราชสมบัติของเชื้อ
พระวงศ์ผู้มีความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของ
พระบรมวงศานุวงศ์ที่จะได้รับการยอมรับให้ขึ้นครองราชสมบัติ แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยการสนับสนุน
สนุนทางการ เมืองจากกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง ทำให้พระมหากษัตริย์ พระบรม
วงศานุวงศ์และขุนนางสมัยรัตนโกสินทร์มีความสัมพันธ์ทาง เครือญาติและอุปถัมภ์กันอย่าง
ใกล้ชิดและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในทาง เศรษฐกิจและการ เมือง

ปัจจัยที่สนับสนุนให้ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองดำเนินไปได้ด้วยดี
สืบเนื่องมาจากการ เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมและ เศรษฐกิจของชนชั้นผู้ปกครอง
มีผลต่อลักษณะร่วมกันในเป้าหมายทาง เศรษฐกิจ จากการขยายตัวทางการค้าต่างประเทศ
ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้มีการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดสัมพันธ
ภาพอย่างใกล้ชิดในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง บังเกิดผลต่อความมีเสถียรภาพทางการเมืองของ
พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี

Thesis Title The Kings, Princes and Nobles : Thai Politics
 during 1782-1873 of the Bangkok Period.

Name Miss Supanee Pongsangtong

Thesis Advisor Mr. Chalong Soontravanich

Department History

Academic Year 1984

ABSTRACT

One of the important attempts of the Kings in Early Bangkok Period in building up the political stability was the creation of good relationship within the ruling group which consists of the Kings, Princes and Nobles in order to minimize the political conflicts caused by the problems of succeeding the throne for which there were no certain rules.

This thesis aims at studying the social relationships within the ruling group which directly affected the Thai politics in Early Bangkok Period. The characteristics of the political contradiction among the ruling group during the preceding eras was investigated as they had strong influence on the forming of the political administration policy in the early Chakri Dynasty. It aims also at studying the characteristics of the social relationships within the ruling group which caused the economic and political mutual benefit bartering among them. It includes as well the study of the factors of such relationships and their effects on the politics of the country during the Early

Bangkok Period.

This study shows that after the conflicts within the ruling group for the succession to the throne in the late Ayudhaya Period and after the loss of Ayudhaya Capital to the Burmese in the year 1782 A.D., some central nobles who attempted to establish the state as that of Ayudhaya united. It was firstly headed by King Taksin. However, he was faced by problems which led to a new political change. Later, King Rama I Successfully established the Chakri Dynasty under the characters of kinship and patronage which deeply immersed among the central nobles of late Ayudhaya Period.

The relationship with the kinship and patronage characters was greatly emphasized to become firmer and wider in The Early Bangkok Period by loosening the former strict rules and formed the goodwill among the Chakri Dynasty Household. In a relative relationship between the Kings and Princes, there was no emphasis on Birth Status of Princes due to the maternal line. This made it open for any royal members who were qualified both in Spirit and Morality to descend to the throne and be accepted by the ruling group. However, he still had to depend on the political supports from other Princes and Nobles. This formed a close and mutual patronage in the economic and political relationship among the kinship.

The factors that made a relationship within the ruling group possible were due to their social and economic changes of the environment, which affected the overall economic goals of the Early Bangkok Period, during which time there was expansion in the foreign trade affairs. It, in turns, yielded both great benefits and close relationship within the ruling group which resulted in strengthening the political stability of the Kings in Chakri Dynasty.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือ ในข้อคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสียสละของอาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์ อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ทำให้ผู้เขียนตระหนักในแนวทางการศึกษาและขอบกพร่องต่าง ๆ จึงขอขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา รองศาสตราจารย์ ปิยนาด บุนนาค และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมใจ ไพโรจน์ธีรวิทย์ ที่ได้กรุณาให้ความคิดเห็นและคำวิจารณ์ที่มีคุณค่าต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดชิษณุญาณ หอสมุดแห่งชาติและเจ้าหน้าที่หอสมุดสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นอย่างยิ่งที่ให้ความสะดวกในการค้นคว้าและเก็บข้อมูลของผู้เขียนในการทำวิจัยครั้งนี้

ความห่วงใย ความช่วยเหลือจากเพื่อน ๆ ที่ ๆ โดยเฉพาะ คุณพูลศรี นนทรีย์, คุณอัญชลี สุสายัณห์, คุณณชา เลหาศิรินาถ และ คุณศิริเพ็ญ บุรณศิริ ผู้เขียนขอจากจำมีรู้ลืม โดยเฉพาะ คุณฉวย ปานแกง ผู้ช่วยเหลือผู้เขียนอย่างเสียสละและออกทนไต่กรุณาพิมพ์วิทยานิพนธ์ให้ทันเวลาอย่างปราณีตและเรียบร้อย ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ รวมทั้งคุณเทียม สุภาพุช, คุณดิรวรรณ เกลี้ยงแก้ว และ คุณทองคำ ไสยสุภีย์ ผู้ช่วยเหลือพิมพ์และรวบรวมในขั้นสุดท้าย ขอขอบคุณเป็นอย่างมาก

บทนำ

สาเหตุในการศึกษาและวิจัย

สมัยรัตนโกสินทร์มีลักษณะ เฉพาะทางการ เมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยอยุธยา ซึ่งทำให้ราชวงศ์จักรีดำรงเสถียรภาพของสถาบันกษัตริย์ไว้ค่อนข้างมั่นคงกว่าสถาบันกษัตริย์สมัยอยุธยา ลักษณะเฉพาะทางความคิดทางศาสนาที่เกี่ยวกับทางการ เมืองในช่วงสมัยนี้ก็เป็นแนวทางการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่ง ดังเช่น งานของ นิธิ เอียวศรีวงศ์¹ สายชล วรรณรัตน์² เป็นต้น แนวทางการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางการ เมืองสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ผู้เขียนสนใจเป็นอย่างมากก็คือ แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของชนชั้นผู้ปกครองช่วงนี้ว่ามีผลต่อลักษณะการ เมืองสมัยรัตนโกสินทร์อย่างไร

ความสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ผูกพันกันด้วยความสัมพันธ์ทางเครือญาติและอุปถัมภ์กันอย่างกว้างขวาง ดังที่ปรากฏในงานของ ปิยนาด บุนนาค³ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนทำให้ผู้เขียนสนใจจะนำเอาแนวทางการศึกษา

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523).

² สายชล วรรณรัตน์, พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352), วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

³ ปิยนาด บุนนาคและ มารยาท กิจสุวรรณ, การวิเคราะห์ค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) : ระบบเครือญาติ การแต่งงานและครอบครัว, งานวิจัยทุนงบประมาณแผ่นดินของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526

ตั้งกล่าวมาปฏิสัมพันธ์กัน โดยศึกษาในลักษณะภาพรวมของพระมหากษัตริย์กษัตริย์โกสินทร์ ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และศึกษาภาพรวมโดยทั่วไปของกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางช่วงสมัยนี้ ด้วย เพื่อหาลักษณะเฉพาะทางสังคมของแต่ละกลุ่มเพื่อจะให้เห็นภาพความสัมพันธ์ในหลายแง่หลายมุม ซึ่งความสัมพันธ์ในหลายแง่หลายมุมของกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง ไม่เฉพาะแค่ชนชั้นผู้ปกครองในเมืองเท่านั้น ยังมองไปที่ชนชั้นผู้ปกครองหัวเมืองด้วย ทำให้เกิดปัญหาในการศึกษา เป็นอย่างมากที่จะให้ภาพความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะที่ต่อเนื่อง แต่ก็ เป็นสิ่งที่ท้าทายความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์เป็นอย่างมาก

เหตุผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งจะศึกษาถึง

1. ลักษณะความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง อันได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางสมัยกษัตริย์โกสินทร์
2. ปัจจัยที่สนับสนุนความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองสมัยกษัตริย์โกสินทร์
3. ผลกระทบของความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองต่อการเมืองไทยสมัยกษัตริย์โกสินทร์

ขอบเขตการวิจัย

ผู้เขียนได้จำกัดขอบเขตการศึกษาไว้ 2 ประการใหญ่ๆ คือ ขอบเขตช่วงระยะเวลาที่ศึกษา และขอบเขตภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง

ประการแรก ขอบเขตช่วงระยะเวลาที่ศึกษา ความที่ระบุไว้ในหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่ว่า "สมัยกษัตริย์โกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416" หมายความว่า ความมุ่งหมายจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่มีผลต่อการเมืองไทยช่วงตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนถึงสมัย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ซึ่งในเนื้อหาวิทยานิพนธ์นี้จะใช้คำเฉพาะของช่วงสมัยนี้ว่า "สมัยรัตนโกสินทร์" เพื่อความสะดวกและกระชับรัดกุม

ขอบเขตการศึกษาในประการต่อมาคือ ของเขตภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งภายในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง พระสงฆ์และชาวจีนที่เข้ามารับราชการในช่วงสมัยนี้ ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองที่ประกอบด้วย พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางเท่านั้น ไม่รวมถึง พระสงฆ์และคนจีนโดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจาก พระสงฆ์และคนจีน มีข้อจำกัดบางอย่างทางสังคมที่ทำให้ไม่เกิดลักษณะร่วมในความสัมพันธ์ที่เห็นแก่หน้าที่ผู้เขียนต้องการจะศึกษาเท่ากลุ่ม พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อให้เห็นภาพการ เมืองการปกครองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ที่ยังคลุมเครืออยู่ให้ชัดเจนขึ้น และเพื่อเป็นการสานต่อการศึกษาการ เมืองการปกครองไทย ตั้งแต่ช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นไป

หลักฐานและระเบียบวิธีการวิจัย

หลักฐานส่วนใหญ่เป็นเอกสารชั้นต้นในหอสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ ใ้แก่ พระราชสาส์น สารตรา ร่างตรา ใบบอก บัญชีต่างๆ กฎหมายตราสามดวง พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนั้นเป็นเอกสารชั้นรองที่ตีพิมพ์แล้ว สำหรับวิธีการวิจัย ผู้เขียนใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ การอ่านเอกสารชั้นรองต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อสมมติฐานแล้วเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แล้วจึงเลือกขึ้นมา นำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อมุ่งแนวทางให้เป็นเหตุเป็นผลไปสู่ข้อสรุปที่มีน้ำหนัก

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
บทนำ	ฉ
บทที่ 1 ปัญหาการสืบราชสมบัติกับการเมืองไทยก่อนสมัยรัตนโกสินทร์	1
ระบบการเมืองการปกครองสมัยอยุธยา	1
— สถานภาพของพระมหากษัตริย์	3
— สถานภาพของพระบรมวงศานุวงศ์	4
— สถานภาพของขุนนาง	7
สิทธิการสืบราชสมบัติตามกฎหมายแต่โบราณ และพระไอยการตำแหน่ง	
นาพลเรือน	10
ปัญหาการแต่งตั้ง "มหาอุปราช" ก่อนราชวงศ์บ้านพลูหลวง	12
ปัญหาการสืบราชสมบัติกับการเมืองสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง	20
บทที่ 2 ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์	
และขุนนาง สมัยรัตนโกสินทร์	31
ระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ : พื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคม	32
สถาบันกษัตริย์กับความสัมพันธ์ทางเครือญาติในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	41
— ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระบรมวงศานุวงศ์ ...	47
— ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์	
และขุนนาง	70
สภาพความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองสมัยรัตนโกสินทร์	82
— ความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองในทางเศรษฐกิจและการเมือง ...	82

บทที่ 3	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจและสังคมกับความสัมพันธ ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	114
	การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	114
	- สภาพสังคมของกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	116
	- การเปลี่ยนแปลงค่านิยมอาศัยและวิถีความเป็นอยู่	118
	- รายได้จากระบบราชการของกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	122
	สาย	122
	ภาษี	123
	อากร	124
	- รายได้จากระบบราชการของพระมหากษัตริย์	125
	- รายได้จากระบบราชการของพระบรมวงศานุวงศ์	127
	- รายได้จากระบบราชการของขุนนาง	131
	สภาพการขยายตัวทางการค้า	135
	- ลักษณะการหาผลประโยชน์จากการค้ากับความสัมพันธในกลุ่มชนชั้น ผู้ปกครอง	138
	ช่วงรัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 2	138
	ช่วงรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 4	143
บทที่ 4	ความสัมพันธในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองที่มีผลต่อการ เมืองไทยสมัยต้น รัตนโกสินทร์	147
	ความขัดแย้งทางการเมืองในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	147
	ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง	148
	สถาบันกษัตริย์กับความขัดแย้งทางการเมือง	153
บทสรุป	164
บรรณานุกรม	169
ประวัติผู้เขียน	185